

F. ENGELS

OTE „PÄÄOMAN“ TOISEN OSAN ESIPUHEESTA

... Mutta mitä uutta Marx sitten on sanonut lisäarvosta? Miten on selitettävissä, että Marxin lisäarvoteoria vaikutti kuin salamanisku kirkkaalta taivaalta ja lisäksi kaikkiin sivistysmaihiin, kun taas kaikkien hänen sosialististen edeltäjänsä, mm. Rodbertuksen, teoriat eivät tehneet mitään vaikutusta?

Eräs esimerkki kemian historiasta valaisee asian.

Kuten tunnettua vallitsi vielä viime vuosisadan lopulla flogistinen teoria, jonka mukaan kaiken palamisen olemus oli se, että palavasta aineesta erkani toinen, oletettu aine, absoluuttinen palamisaine, jolle annettiin nimi flogiston. Tämä teoria riitti selittämään useimmat silloin tunnetut kemialliset ilmiöt, vaikkakin monissa tapauksissa sitä sovellettiin mielivaltaisesti. Mutta vuonna 1774 Priestley valmisti ilmalajin, „jonka hän totesi niin puhtaaksi eli niin vapaaksi flogistonista, että tavallinen ilma siihen verrattuna tuntui jo pilaantuneelta”. Hän nimesi sen flogiston-vapaaksi ilmaksi. Vähän myöhemmin Scheele valmisti Ruotissa saman ilmalajin ja osoitti, että sitä on ilmakehässä. Hän huomasi myös, että se häviää, jos jokin kappale poltetaan siinä tai tavallisessa ilmassa, ja nimesi sen siitä syystä tuli-ilmaksi. „Näistä tuloksista hän teki sen johtopäätöksen, että yhdistys, joka syntyy flogistonin yhtyessä erääseen ilman ainesosaan” (siis palamisessa), „ei ole muuta kuin tulta tai lämpöä, joka haihtuu lasin läpi.”¹

Sekä Priestley että Scheele olivat keksineet hapen, mutta eivät tienneet, mitä heillä oli käsissään. Heitä „kahlehtivat edelleenkin” ne flogistiset „kategoriat, jotka he olivat löytäneet edeltäjiltään”. Alkuaine, jonka tuli kaataa koko flogistinen käsityskanta ja mulistaa kemia, oli heidän käsissään hedelmätön. Mutta Priestley

¹ Roscoe-Schorlemmer, „Ausführliches Lehrbuch der Chemie”. Braunschweig 1887, 1, s. 13, 18. (Engelsin huomautus.)

ilmoitti heti keksinnöstään Pariisiin Lavoisier’lle, ja Lavoisier tarkasti nyt tämän uuden tosiasian avulla koko flogistisen kemian ja keksi ensi kerran, että uusi ilmalaji oli uusi kemiallinen alkuaine ja palaminen *ei ole* salaperäisen flogistonin *poistumista* palavasta aineesta, vaan tämän uuden alkuaineen *yhtymistä* aineeseen, ja käänsi siten ensi kerran oikein päin koko kemian, joka flogistisessa muodossaan oli ollut ylösalaisin. Ja joskaan hän ei ollut keksinyt happea samaan aikaan kuin muut ja heistä riippumatta, kuten myöhemmin väitti, niin silti hän on hapen varsinainen *keksijä* verrattuna molempiin muihin, jotka olivat vain *keksineet* sen aavistamattakaan, *mitä* he olivat keksineet.

Lisäarvoteoriaan nähden Marx on edeltäjiinsä verrattuna samaa, kuin Lavoisier oli verrattuna Priestleyhin ja Scheeleen. Tuotteen arvon se osa, jota nyt sanotaan lisäarvoksi, oli jo kauan ennen Marxia todettu *olevaksi*; samoin oli enemmän tai vähemmän selvästi selitetty, mitä se on, nimittäin sen työn tuotetta, josta anastaja ei ole maksanut mitään vastiketta. Mutta pitemmälle ei päästy. Toiset — klassilliset porvarilliset taloustieteilijät — tutkivat korkeintaan määräsuhdetta, jossa työn tuote jaetaan työläisen ja tuotannonvälineiden omistajan kesken. Toiset — sosialistit — pitivät tätä jakoa epäoikeudenmukaisena ja etsivät utooppisia keinoja vääryyden korjaamiseksi. Kummatkin jäivät edeltäjiltään löytämiensä taloustieteellisten kategoriain kahleisiin.

Mutta sitten esiintyi Marx. Ja aivan päinvastoin kuin kaikki edeltäjänsä. Siinä, missä nämä olivat nähneet *ratkaisun*, hän näki vain *ongelman*. Hän näki, ettei tässä ollut flogiston-vapaata ilmaa eikä tuli-ilmaa, vaan happea, että kysymys ei ollut pelkästä taloustieteellisen tosiasian toteamisesta eikä siitä, että tämä tosiasia oli ristiriidassa ikuisen oikeudenmukaisuuden ja tosimoraalin kanssa, vaan sellaisesta tosiasiasta, jonka tehtävänä oli mullistaa koko taloustiede ja joka antoi avaimen koko kapitalistisen tuotannon ymmärtämiseen sille, joka osasi sitä käyttää. Tämän tosiasian avulla hän tutki kaikki aikaisemmin keksityt kategoriat, kuten Lavoisier oli hapen avulla tutkinut aikaisemmat flogistisen kemian kategoriat. Tietääkseen, mitä lisäarvo on, hänen täytyi tietää, mitä arvo on. Arvostelu täytyi kohdistaa ennen kaikkea Ricardon arvoteoriaan. Marx siis tutki työtä sen arvoaluovan ominaisuuden kannalta ja totesi ensimmäisen kerran, *mikä* työ, miksi ja kuinka se luo arvoa, ja että arvo ylipäänsä ei ole mitään muuta kuin *tällaista* kiteytynyttä työtä — asia, jota Rodbertus elämänsä loppuun asti ei ymmärtänyt. Marx tutki sitten tavaran ja rahan suhdetta ja osoitti, kuinka ja miksi tavara — sille ominaisen arvoluonteen vuoksi — ja tavaranvaihto on synnyttävä tavaran ja rahan vastakkaisuutta. Tähän perus-

tuva Marxin rahateoria on laadultaan ensimmäinen tyhjentävä rahateoria, ja se on nyt kaikessa hiljaisuudessa yleisesti hyväksytty. Hän tutki rahan muuttumista pääomaksi ja osoitti, että se pohjautuu työvoiman ostoon ja myyntiin. Asettamalla työn tilalle työvoiman, arvoaluovan ominaisuuden, hän ratkaisi kerralla erään pulmista, johon Ricardon koulukunta oli sortunut: mahdottomuuden saattaa pääoman ja työn keskinäinen vaihto sopusointuun Ricardon lain kanssa, joka määrittelee arvon työllä. Toteamalla pääoman jakautuvan pysyvään ja vaihtelevaan, hän sai ensimmäisenä esitetyn yksityiskohtia myöten lisäarvon todellisen syntymisprosessin ja siten selitetyksi sen — kukaan hänen edeltäjistään ei ollut tehnyt sitä; hän siis totesi itse pääoman sisäisen erilaisuuden, josta niin Rodbertus kuin porvarilliset taloustieteilijätkin olivat kykenemättömiä saamaan edes vihiä, mutta joka antaa avaimen mitä monimutkaisimpien taloustieteellisten ongelmien ratkaisuun, mistä sattuvimpana todistuksena on juuri tämä II kirja — ja etenkin III kirja, kuten tullaan näkemään. Itse lisäarvon tutkimista hän jatkoi, löysi sen molemmat muodot: absoluuttisen ja suhteellisen lisäarvon, ja osoitti sen erilaisen, mutta kummassakin tapauksessa ratkaisevan osuuden, joka niillä on ollut kapitalistisen tuotannon historiallisessa kehityksessä. Lisäarvoteorian perusteella hän loi ensimmäisen järkiperäisen työpalkkateorian, esitti ensimmäisen kerran kapitalistisen kasautumisen historian peruspiirteet ja hahmotteli sen historialliset tendenssit...

*Kirjoittanut F. Engels
toukokuun 5. p:nä 1885
„Pääoman” toiseen osaan,
joka ilmestyi Hampurissa 1885*

*Julkaistaan teoksen
tekstin mukaan
Suomennos saksasta*